

NOTAT

1. Indledning

Karrierefokus i og efter gymnasiet

I foråret 2014 blev et nyt projekt søsat i Region Hovedstaden: *Karrierefokus i og efter gymnasiet*.

Formålet med projektet er at udvikle og sprede metoder, der kan styrke gymnasieelevers karrierekompetencer, samt sikre at der sker en progression i elevernes kompetencer, sådan at de ved afslutningen af gymnasiet har en større karrierebevidsthed og er bedre i stand til at håndtere uddannelses- og karrierevalg.

Det er et arbejde, der kræver nye metoder og nye organiseringsformer. I dag er vejledningsopgaven på gymnasiet adskilt mellem på den ene side Studievalg, som tager sig af vejledning omkring valg af videregående uddannelser; oftest i kollektive og klassebaserede arrangementer. På den anden side de enkelte gymnasiers indsatser i forhold til at fastholde eleverne i uddannelse og nedbringe frafald. Denne organisering betyder imidlertid, at der er en række potentialer i gymnasiernes pædagogiske rum, som i dag ikke udnyttes tilstrækkeligt. Eleverne er i gymnasiet i tre år – to år på HF – i en fase af deres liv, hvor de gennemgår en rivende udvikling både i forhold til deres faglige og personlige identitet. Eleverne er derfor gennemgående meget optaget af at blive kloge på sig selv og kunne træffe valg i forhold til deres fremtid. Det er imidlertid sjældent aspekter, der er fokus på i den daglige undervisning – til trods for at der her faktisk er gode muligheder for at bringe elevernes fremtidsovervejelser i spil og kvalificere dem.

Hvis ovennævnte potentialer skal indfries, så kræver det et nyt perspektiv hos lærere og vejledere, ligesom det kræver nye metoder til at arbejde med karrierekompetencer i gymnasiet. Tilsvarende kræver det, at der udvikles nye og tættere former for samarbejde mellem gymnasier og Studievalg - lærere og vejledere – samt i et videre perspektiv også med de videregående uddannelsesinstitutioner og virksomheder, der kan bidrage til at kvalificere elevernes valg og karrierekompetencer. De traditionelle siloer skal brydes ned, og noget nyt skal bygges op.

Der er ikke tidligere blevet arbejdet systematisk med karrierekompetencer på de gymnasiale uddannelser. Projektet skal derfor bidrage til, at der udvikles ny praksis – men også, at den praksis, der udvikles, er vidensbaseret, og at den efterfølgende kan spredes til andre gymnasier. I første omgang skal det ske ved at igangsætte forsøg på otte af regionens gymnasiale uddannelser. Erfaringerne herfra skal fra efteråret 2015 spredes til yderligere 17 gymnasiale uddannelser.

Center for Ungdomsforskning står for følgeforskning og evaluering i projektet og vil i de kommende tre år følge projektet og bidrage til at vidensbasere og evaluere de tiltag, der udvikles i projektet.

Formål og fokus i vidennotatet

Indeværende vidennotat er det første videnprodukt i projektet.

Formålet med notatet er, at udvikle et videngrundlag, der kan bruges til at indkredse og designe relevante forsøgsspor i projektet. Videngrundlaget skal i denne sammenhæng indkredse og vurdere den relevante og

aktuelle viden på området og præsentere den i en form, der gør muligt at træffe beslutning om, hvor det er mest hensigtsmæssigt at igangsætte forsøg.

Konkret er videngrundlaget blevet til gennem en kortlægning af metodiske erfaringer og relevant viden i forhold til at arbejde med unges karrierekompetencer og karrierelæring. Som en del af kortlægningen er 17 eksperter og ressourcepersoner, som på forskellig vis har relevante erfaringer og perspektiver, blevet interviewet¹. Brugen af interviews som videnskilde har gjort det muligt at lave et aktuelt og nuanceret notat, der forhåbentlig kan tale ind i de erfaringer og overvejelser, der pågår både i gymnasie- og vejledningsverdenen lige nu.

Derudover har vi gennemført desk research af en række aktuelle udviklingsprojekter, rapporter, evalueringer, metodehåndbøger mv., der på forskellig vis beskæftiger sig med unges karrierekompetencer. I og med at der er begrænset erfaring med at arbejde med karrierekompetencer i gymnasiet, så har vi også i kortlægningen indhentet erfaringer fra andre uddannelsessammenhænge. Alle erfaringer og metoder er blevet vurderet i forhold til, hvordan de kan anvendes i en gymnasiekontekst, samt hvilke potentialer og barrierer der er forbundet med de forskellige metoder.

Notatet har følgende opbygning:

- Afsnit 2 sætter fokus på de tendenser og behov, der er i forhold til at arbejde med karrierekompetencer i gymnasiet. Det sker dels gennem inddragelse af aktuelle undersøgelser og dels gennem inddragelse af de mere generelle pointer og perspektiver, som kom til udtryk i interviewene.
- Afsnit 3 præsenterer kortlægningen af forskellige metoder og deres potentialer og barrierer i forhold til at arbejde med karrierekompetencer og karrierelæring i gymnasiet.
- Afsnit 4 konkluderer og kommer med anbefalinger til, hvor det i første omgang vil være mest hensigtsmæssigt at igangsætte forsøg, samt hvad der er vigtigt at tage højde for i forbindelse med igangsættelse og design af forsøg.

Det har ikke været et selvstændigt mål med vidennotatet at udvikle en definition på karrierekompetencer. Det er i stedet et fokus i næste fase af projektet, hvor Center for Ungdomsforskning skal udvikle et prototyperedskab, der gør det muligt at beskrive og vurdere karrierekompetencer i gymnasiet, herunder evaluere elevernes progression. Indtil dette redskab er udviklet, tager vi afsæt i Bill Laws BOMS-model, der identificerer fire kompetencer, der er centrale for at den enkelte udvikler karrierekompetencer og karrierebevidsthed². Det drejer sig om: beslutningskompetence, overgangskompetence, mulighedsbevidsthed og selvindsigt.

Som nævnt er det vigtigste formål med notatet at gøre det muligt at træffe beslutning om igangsættelse af forsøgsspor. Vi håber dog også, at notatet vil kunne *inspirere* til forsøg, og at det kan give lærere og vejledere ideer og redskaber, der kan gøre det muligt for dem at designe og gennemføre de konkrete forsøg. Viden er ikke i sig selv nok til at gennemføre et forsøg – der skal også vilje, risikovillighed og engagement til. Vi håber at have tilvejebragt et godt grundlag for dette vigtige arbejde.

¹ Se liste over interviewpersoner i bilag A. Alle interviews er gennemført i løbet af maj og juni 2014.

² Bill Law (1999): Career learning space. New DOTS thinking for career education, British Journal of Guidance and Counselling, nr. 27/1999.

2. Behov og tendenser

Hvorfor er der behov for at styrke gymnasieelevernes karrierekompetencer?

I dette afsnit ser vi nærmere på, hvorfor det er vigtigt at arbejde med at styrke gymnasieelevernes karrierekompetencer, og hvad der på den måde danner baggrund for projektet. Herunder hvad det er for udfordringer og behov, som projektet skal være med til at imødekomme, og hvad det er for større sammenhænge og udviklingstendenser, som projektet skal ses i sammenhæng med.

Et vigtigt afsæt for projektet er i denne sammenhæng en række aktuelle undersøgelser, som på forskellige måder peger på, at der er et voksende problem med studenter, der ikke får en erhvervskompetencegivende uddannelse efter gymnasiet og/eller ikke har tilstrækkelige karrierekompetencer til at kunne foretage kvalificerede studie- og erhvervsvalg.

En undersøgelse fra Region Hovedstaden viser således, at omkring 13 % af studenterne i hovedstadsregionen hverken får en videregående uddannelse eller en erhvervsuddannelse og derfor ender som ufaglærte³. Region Hovedstadens analyse viser endvidere, at gruppen af studenter uden job og uddannelse i de kommende år må forventes at vokse yderligere. Det skyldes den stigende søgning til de gymnasiale uddannelser, og at hovedstadsregionen har mange tilflyttere med studentereksamen. Dette sker samtidig med, at arbejdsmarkedet for ufaglærte er hastigt svindende.

Samtidig slås mange videregående uddannelser med meget høje frafaldsprocenter – mellem 17 og 32% af dem, der starter på en videregående uddannelse, falder således fra igen uden at fuldføre⁴. Størstedelen af frafaldet finder sted inden for de første to år. Et forløbsstudie af årgang 2000 viser, at 30 % af dem, der falder fra en videregående uddannelse, ikke starter på en ny uddannelse⁵. Det kan ses som udtryk for, at mange studenter ikke er tilstrækkeligt rustede til at kunne håndtere deres studievalg, og at det kan føre til frafald senere hen.

Tilsvarende viser den seneste brugerundersøgelse af Studievalg, at mange gymnasieelever ikke oplever, at Studievalgs kollektive vejledning har hjulpet dem til at blive mere afklarede omkring fremtidige karrieremuligheder. Kun 48% angiver således, at de i nogen eller høj grad er blevet mere afklarede omkring fremtidig karriere. Tallene skal ses i sammenhæng med, at Studievalgs hovedopgave er at vejlede om valg af videregående uddannelse, og at dette fokus derfor fylder mest i vejledningen. Tallene indikerer imidlertid, at mange gymnasieelever ikke opnår en afklaring og et fokus på deres fremtidige karriere i løbet af gymnasiet, og at der derfor er god grund til at styrke indsatserne netop på dette område⁶.

Endelig viser forskning fra Center for Ungdomsforskning, at manglende afklaring og manglende eller uklart fremtidsperspektiv i forhold til tiden efter gymnasiet også svækker de unges motivation i forhold til at gå i gymnasiet⁷. Hvis eleverne ikke har et klart projekt med at tage uddannelsen, så vil de have vanskeligere ved

³, Region Hovedstaden (2013): Unge uden job og uddannelse i Region Hovedstaden.

⁴ "Frafald på de videregående uddannelser", notat fra Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående uddannelse, 4. februar 2013.

⁵ DEA (2012): Hvordan får 60 % en videregående uddannelse?

⁶ Brugerundersøgelse af Studievalg 2013, Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående Uddannelser, Januar 2014. Der er ikke gennemført tilsvarende brugerundersøgelser af gymnasiernes indsatser omkring fastholdelse, men de fastholdelsesprojekter, der er blevet undersøgt i forbindelse med vidensnotatet, har ikke haft fokus på karrierekompetencer.

⁷ Camilla Hutters & Rikke Brown (2011): Køn og uddannelsesvalg efter gymnasiet, Center for Ungdomsforskning.

at skabe mening med den undervisning, der foregår. Det vil både påvirke deres konkrete læring, men det kan også føre til frafald. Mange gymnasieelever angiver endvidere skoletræthed som en væsentlig årsag til, at de ikke forsætter i videre uddannelse efter gymnasiet. Alt sammen forhold som understreger, at der er brug for mere fokus på gymnasieelevernes karrierespektiver.

Behov for en bredere forståelse af uddannelsesvalg

Problemerne med manglende afklaring og motivation skal imidlertid ses i sammenhæng med et mere overordnet behov for at understøtte unges valgprocesser på nye måder. Flere af de ressourcepersoner, der er blevet interviewet i forbindelse med notatet, peger således på, at de nuværende udfordringer må ses i sammenhæng med de forståelser af uddannelsesvalg, der aktuelt dominerer i uddannelsessystemet, og de konsekvenser, de har for de unges valg.

Flere interviewpersoner peger her på, at den dominerende forståelse af uddannelsesvalg er præget af 'linearitet'. Det vil sige, at hvis man starter i A, så ender man i B og får job i C. Det er imidlertid en forståelse, som harmonerer dårligt med både det arbejdsmarked, som de unge skal ud til, men som også er med til at gøre uddannelsesvalget unødigt svært for mange unge. Helene Valgreen fra Århus Universitet peger her på, at det medfører, at der i gymnasiet er fokus på *valget* som noget endegyldigt, der har afgørende konsekvenser for den unges liv. Det er med til at skabe et stort et pres på valgsituationen, som mange elever bliver stressede over, og som reelt set kan gøre det sværere for dem at håndtere deres fremtidsovervejelser.

Set i denne sammenhæng så er den nuværende vejledning ifølge flere interviewpersoner for faktuel og for fokuseret. Det er ifølge Lene Poulsen fra UCC et problem, fordi mange unge er i nuet og skubber valgene foran sig, fordi de synes, de er svære at forholde sig til. Dermed risikerer valget at opleves som for stort og endegyldigt. En oplevelse der forstærkes af at de aktuelle krav fra politikerne om at man skal træffe det rette valg og gøre det hurtigt. Resultatet er, at mange unge ender med at undvige at tænke på deres fremtid. Det kommer blandt andet til udtryk ved, at mange unge vælger gymnasiet, fordi det giver dem mulighed for at udskyde valg af uddannelse og erhverv og dermed holde presset lidt på afstand. Tilsvarende er der mange, der tænker meget lidt over deres fremtid, mens de går i gymnasiet. Derfor er der et stort behov for at få skabt mere refleksion hos gymnasieeleverne. Både over valget af uddannelse og erhverv, men også mere bredt over hvad de vil med deres liv. Det handler helt basalt om, at de tænker over deres fremtid og deler deres refleksioner med hinanden.

Det er et behov, som Studievalg København kan genkende. Centerchef Torben Theilgaard oplever således nogle markante ændringer i unges tilgange til uddannelsesvalg. Hvor det for ti år siden var tilstrækkeligt at tænke i næste skridt, så foregår unges uddannelsesvalg i dag på en mere instrumentel og fremtidsorienteret måde. Unge har i dag mere fokus på, hvad de kan bruge deres uddannelse til, og samtidig er der et element af frygt i det fra de unges side, for hvad nu hvis jeg vælger forkert? Og kan jeg overhovedet være sikker på at få et arbejde? Det har gjort, at indholdet i samtalerne med de unge har ændret sig. Førhen var meningen med gymnasiet givet på forhånd, nemlig en videregående uddannelse, men nu har mange unge behov for tale om karriere i en bredere forstand. Fx: "hvad er et godt job?" og "hvilket liv forestiller du dig?". Her vil et bredere fokus på uddannelsesvalg kunne imødekomme de unges refleksionsbehov.

Karrierekompetencer på dagsordenen

Tilsvarende peger flere interviewpersoner på, at valget af videre uddannelse og job er mere komplekst end tidligere. Det skyldes blandt andet den høje forandringshastighed på arbejdsmarkedet, som betyder, at de unge, der går i gymnasiet i dag, må forventes løbende at skulle ændre og tilpasse deres karriere i forhold til de jobmuligheder, der viser sig.

Som Lene Poulsen udtrykker det, så vokser unge i dag op i en verden, hvor de hele tiden skal være i stand til at sikre deres egen 'employability'. Det betyder, at de hele tiden vil skulle forholde sig til, hvad det kræver at være 'employable', det vil sige hvilke kompetencer, det kræver, og hvad de skal gøre for at opretholde beskæftigelse. Det kræver, at de udvikler en større bevidsthed om deres kompetencer – både deres faglige kompetencer, men også deres personlige og sociale kompetencer. Samtidig skal de også være i stand til løbende at kunne udvikle deres kompetencer i forhold til, hvad der efterspørges på arbejdsmarkedet.

Fleere interviewpersoner peger her på vigtigheden af at styrke de unges karrierekompetencer, sådan at de er i stand til at styre deres karriere, håndtere usikkerhed og foranderlighed samt udvikle deres kompetencer gennem hele livet. Det er imidlertid ikke kompetencer, der er fokus på i uddannelsessystemet i dag, og derfor er der et stort behov for at styrke disse aspekter, blandt andet i gymnasiet. Samtidig er det ifølge Rie Thomsen fra Århus Universitet vigtigt at arbejde ud fra en bred forståelse af karrierevejledning, som ikke kun har fokus på valg af uddannelse og erhverv, men også sigter mod at fremme og tilrettelægge læring. Samme perspektivskifte i vejledningen fra valg til læring ses i mange andre europæiske lande og i USA. Set i dette perspektiv er der god grund til at koble karrierevejledning med læring, sådan at den enkeltes valgprocesser kobles tæt sammen med vedkommendes kompetenceudvikling og mulighed for at deltage i læringsaktiviteter, som understøtter udvikling af karrierekompetencer.

Endelig peger flere på behovet for at styrke gymnasieelevernes erfaringer med arbejdsmarkedet. Fleere interviewpersoner peger her på, at erhvervslivet og arbejdsmarkedet er meget fraværende fra gymnasiet – modsat eksempelvis erhvervsuddannelserne. Gymnasieeleverne kan derfor komme gennem gymnasiet uden særlig meget erfaring med og indsigt i arbejdsmarkedet. Her er der behov for at styrke koblingen mellem uddannelse og job fx ved at synliggøre forskellige former for arbejdsliv og karrieremuligheder, men også ved at give eleverne konkrete erfaringer med forskellige dele af arbejdsmarkedet.

Opmærksomhedspunkter for forsøgsarbejdet

Endelig peger interviewpersonerne på en række opmærksomhedspunkter, som det er vigtigt at have fokus på, når der skal igangsættes forsøg med karrierekompetencer i en gymnasial kontekst:

For det første peger flere interviewpersoner på, at arbejdet med karrierekompetencer med fordel kan kobles til et mere generelt fokus på at styrke elevernes selvstændighed i gymnasiet. Hvis eleverne skal være i stand til at kunne navigere karrierekompetent i og efter gymnasiet, så har de brug for at kunne reflektere mere selvstændigt og tage mere ansvar for deres uddannelse, end det er tilfældet i dag. Ikke bare i forbindelse med forsøgsprojektet, men også i den øvrige undervisning. Dette ligger fint i tråd med gymnasiets aktuelle dannelsesopgave, som er at udvikle elevernes personlige myndighed, herunder lære at forholde sig reflekterende og ansvarligt til deres omverden og til deres egen udvikling⁸. Aspekter, som i høj grad kan styrkes gennem et fokus på at udvikle elevernes karrierekompetencer.

⁸ Gymnasiets dannelsesopgave er beskrevet i de respektive uddannelsers uddannelsesbekendtgørelser, se fx Gymnasieloven § 1, stk 4., LBK 1076 af 04/09/2013.

Flere af interviewpersonerne peger endvidere på, at noget af det, der kan være en udfordring i forhold til at arbejde med karrierekompetencer i gymnasiet, er, at der er en stærk fag-faglig tradition. Lærernes faglighed er forankret i de enkelte fag, og fokus er derfor mange gange rettet mod elevernes faglige progression og ikke samspillet mellem faglig, personlig og social udvikling. For mange lærere vil det derfor opleves som en stor mundfuld at skulle arbejde med karrierekompetencer, fordi det vil ligge ud over det, de traditionelt set forstår som deres arbejdsopgave. Det betyder dels, at der er en udfordring i forhold til om karrierefokus i det hele taget vil blive accepteret som relevant af lærerne, og dels at det kan være vanskeligt at integrere det i undervisningen på en meningsfuld måde. Det er derfor vigtigt, at arbejdet med karrierekompetencer sættes på skemaet, sådan at det sikres, at der kommer en opmærksomhed på det. Tilsvarende skal der være et strategisk fokus på det hos ledelsen, sådan at det bliver skolens opgave – og ikke kun vejledernes – at arbejde med at styrke elevernes karrierekompetencer.

Tilsvarende peger flere på vigtigheden af at opbygge et samarbejde mellem vejledere og lærere. De to grupper kan noget forskelligt i forhold til at udvikle unges karrierekompetencer, og det er derfor vigtigt at give dem mulighed for at supplere hinanden. Vejlederne har kompetencer i forhold til at arbejde med karrierekompetencer, og vil derfor også være dem, der bedst vil kunne se meningen med og have forudsætningerne for dette arbejde. Omvendt er lærerne dem, der har den daglige kontakt med eleverne og har kendskab til det læringsrum, som eleverne til daglig færdes i. Der er derfor behov for at etablere et samarbejde, hvor både lærere og vejledere drager fordel af hinandens fagligheder. Tilsvarende kan det være relevant også at inddrage gymnasiets gennemførselsvejledere i arbejdet.

Endelig peger Lene Poulsen på, at det er i forbindelse med forsøgsarbejdet er vigtigt at tænke kreativt og koble forskellige metoder i stedet for at tænke i standarder og manualer. Tilsvarende er det vigtigt, at lærerne får kompetencer i forhold til at arbejde med karrierekompetencer. Ikke kun i form af metoder, men også i form af en introduktion til forskellige karriereteorier og de metoder, der præsenteres her. Hun peger på, at projektet med fordel kan hente inspiration i projektet 'Det erhvervsrettede Uddannelseslaboratorium'⁹. Her arbejder skoler, lærere og vejledere med at forny deres praksis gennem eksperimenter. Eksperimenterne tager afsæt i få, afgrænsede aktioner, som kan udbygges og spredes, sådan at man kan bygge noget op, der kan vokse. På den måde kan der sættes noget i gang, der kan leve videre hos lærere, vejledere, elever – og også gerne deres forældre.

⁹ <http://uddannelseslaboratoriet.dk/>

3. Erfaringer og metoder

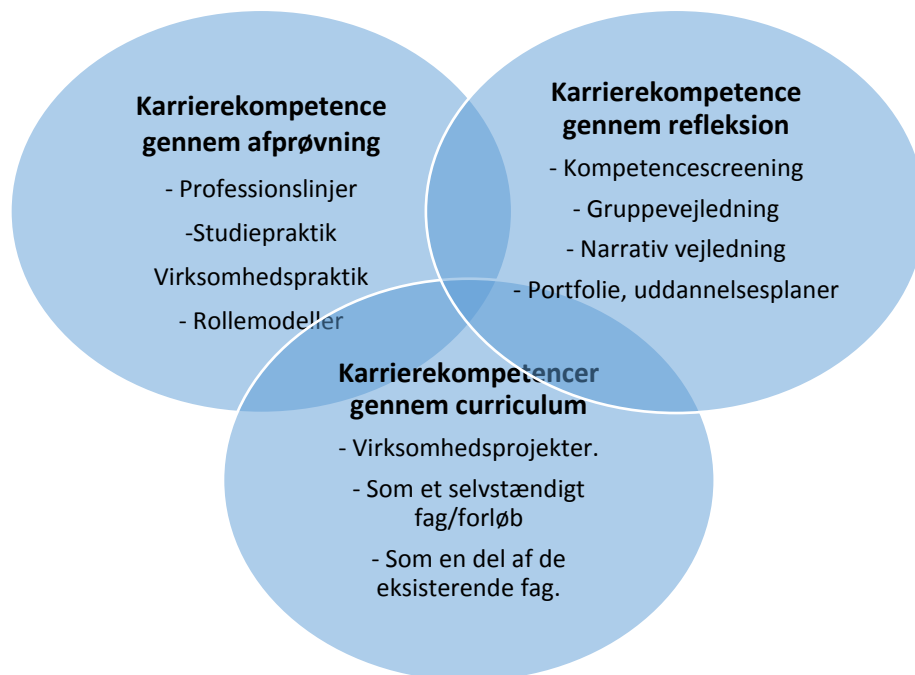
Et vigtigt sigte med vidennotatet er som nævnt at kortlægge hvilke metodiske erfaringer, der er i forhold til at arbejde med unges karrierekompetencer og karrierelæring. Herunder vurdere hvad de forskellige metoder kan bidrage med samt hvilke potentialer og barrierer, der er, i forhold til at anvende metoderne i gymnasiet. I og med at der er meget begrænset erfaring med at arbejde med karrierekompetencer i gymnasiet, så har vi også i kortlægningen indhentet erfaringer fra andre uddannelsessammenhænge. For disse metoder gør det sig gældende, at der skal ske en 'oversættelse' af metoderne, før de kan anvendes i en gymnasiekontekst.

Kortlægningen er baseret på interviews med 17 eksperter og ressourcepersoner, der har erfaringer med metodeudvikling i forhold til karrierekompetencer og karrierelæring. Derudover har vi indhentet baggrundsinformation om de forskellige metoder og udviklingsprojekter; fx i form af metodehåndbøger, evalueringer mv., som også indgår i kortlægningen. Det er dog vigtigt at understrege, at i og med at kortlægningen er foregået over en relativ kort periode (juni 2014), så kan den ikke give et dybdegående indblik i de forskellige metoder, og hvordan de praktiseres. Her vil man skulle indhente yderligere viden. Sigtet med kortlægningen har i stedet været at give et overblik over de forskellige metoder og deres styrker og udfordringer i relation til at arbejde med karrierekompetencer i gymnasiet – og på den baggrund skabe et kvalificeret grundlag for beslutning og design af forsøg i projektet.

De metoder, der er kortlagt gennem undersøgelsen, kan overordnet set grupperes inden for tre metodiske tilgange. Hver tilgang er karakteriseret ved at have en særlig forståelse af, hvordan karrierekompetence kan styrkes. Det drejer sig om:

1. Karrierekompetence, som noget, der kan udvikles gennem adgang til aktiviteter, som skaber refleksion - kollektiv eller individuel.
2. Karrierekompetence, som noget, der kan udvikles som en del af undervisningen blandt andet i form af virksomhedsprojekter og forskellige temaer og forløb med fokus på arbejdsmarked og karriere.
3. Karrierekompetence, som noget, der kan udvikles ved, at den enkelte får mulighed for at afprøve forskellige uddannelser og jobs i praksis

De tre tilgange og de forskellige metoder præsenteres visuelt i nedenstående model. Det er vigtigt at understrege, at flere metoder i praksis overlapper og anvendes side om side. Opdelingen kan imidlertid bruges som en måde at forstå og kategorisere de forskellige metoder – og dermed kvalificere valget af forsøgsspør i projektet. I det følgende præsenteres og vurderes de forskellige metoder med et særligt fokus på, hvordan de kan bruges i forbindelse med forsøg i gymnasiet.

Karrierekompetencer gennem refleksion

De mest udbredte metoder i kortlægningen er metoder, der har fokus på at styrke den enkelte unges karrierekompetencer gennem adgang aktiviteter, der stimulerer og øger refleksion over egen fremtid og uddannelsesvalg. Dette hænger sammen med, at netop muligheden for refleksion er et helt centralt element i mange vejledningsmetoder. Omdrejningspunktet for disse metoder er, at den enkelte gennem refleksion over sine interesser, muligheder og kompetencer kan opnå en øget selvindsigt og bevidsthed, som gør, at vedkommende bliver bedre i stand til at træffe, planlægge og gennemføre karrierevalg, herunder håndtere de forskellige usikkerheder, der kan melde sig i den forbindelse.

Kortlægningen viser i den forbindelse, at der i praksis anvendes mange forskellige metoder til at skabe øget refleksion. Nogle metoder er individuelle og sigter mod at styrke den enkeltes refleksion og selvindsigt, mens andre er gruppebaserede og har fokus på at styrke refleksionen mellem deltagerne. Tilsvarende anvendes der mange forskellige aktiviteter til at styrke den vejledningssøgendes refleksion over sig selv og sine karriereperspektiver. Det kan for eksempel være forskellige former for samtaler, visualiseringer, nedskrivning af fortællinger og fremtidsforestillinger samt personlighedstest. Fælles for metoderne er, at de som oftest udføres af en vejleder, eller alternativt af en lærer, der har en særlig metodisk uddannelse i at arbejde med metoden.

Kompetencebevidsthed og screening

Projektet 'Viden i Udvikling' er et af de relativt få danske projekter, der eksplicit arbejder med at styrke unges karrierekompetencer i en uddannelsessammenhæng. Projektet gennemføres i et samarbejde mellem KU og DTU og har fokus på at styrke udviklingen af karrierekompetencer blandt universitetsstuderende. Dels ved at arbejde med en tidlig erhvervsintroduktion og en bred udvikling af de studerendes kompetencebevidsthed allerede på bachelorniveau. Dels ved at arbejde kontinuerligt med de studerendes karrierekompetencer over en periode på tre år med henblik på at skabe en progression i de deltagende studerendes kompetencer. Der er på den måde mange paralleller mellem Viden i Udvikling og indeværende projekt.

Projektet tager afsæt i Bill Laws definition af karrierebevidsthed.¹⁰ Tilsvarende har Laws BOMS-model og de fire niveauer af karrierekompetencer; selvindsigt, mulighedsbevidsthed, overgangsfærdigheder og beslutningskompetence dannet afsæt for design af de tiltag, der afprøves i projektet. Derudover er der i projektet udviklet et karriereindeks, som gør det muligt at måle de studerendes karrierekompetencer, samt hvorvidt de rykker sig i løbet af projektet, herunder hvorvidt der er en progression.

I alt afprøver projektet 29 forskellige aktiviteter i forhold til at styrke de studerendes karrierekompetencer. Flest aktiviteter er igangsat i forhold til delkompetencerne selvindsigt og mulighedsbevidsthed, da en indledende måling viser, at det især er på disse områder, at der er behov for at styrke de studerendes kompetencer. De foreløbige erfaringer fra projektet vil blive præsenteret i to omgange. Først præsenteres i dette afsnit erfaringerne med at skabe øget selvindsigt, da refleksion over egne kompetencer og fremtidsmuligheder spiller en central rolle her. Senere i afsnittet om karrierekompetence gennem afprøvning præsenteres erfaringerne med at øge de studerendes mulighedsbevidsthed, bl.a. gennem forskellige former for praktik.

De metoder, der anvendes til at øge de studerendes selvindsigt, har først og fremmest fokus på at øge de studerendes bevidsthed om egne kompetencer, samt hvordan de kan omsættes på arbejdsmarkedet. Centrale metoder er her:

- Personlighedstest. Sigtet er her at styrke de studerendes selvindsigt og bevidsthed om egne præferencer ved at lade dem tage en webbaseret personlighedsindikator (VOX), der er bygget op som en jungiansk typeindikator. Testen følges op af en workshop med fokus på fremtidig karrierefokus. Bl.a. med afsæt i spørgsmål som: Hvilke styrker har jeg på nuværende tidspunkt i en arbejdsmæssig sammenhæng? Hvad kan jeg med fordel styrke, inden jeg kommer ud på arbejdsmarkedet? Hvad indebærer forskellige jobfunktioner – og hvordan vil det matche mine præferencer?
- Kompetenceworkshops, hvor de studerende arbejder med at konkretisere deres fremtidige karriere. Dels gennem narrative metoder som storytelling og drømmerejser. Dels gennem fx CV-udvikling, hvor de studerende trænes i metoder til at afklare og formidle deres faglige og personlige kompetencer til potentielle aftagere.

En lignende erfaring med at bruge workshops til at øge elevernes bevidsthed om egne kompetencer og fremtidsmuligheder stammer fra Studievalg København. Her gennemfører man klassevist en 'fremtidshop' i hhv. 2.g og 3.g (1.HF og 2.HF). I 2.g er fokus for workshoppen (før)valgprocesser i forbindelse med uddannelsesvalg, hvor eleverne arbejder med at udfolde deres drømme, visioner og kompetencer, også fra deres fritidsliv, og bruger det som afsæt for at overveje og diskutere deres fremtidige uddannelses- og karriereplaner. Dette gøres ved, at eleverne udfylder et refleksionsskema om interesser og planer. Et element i skemaet er, at eleverne skal lave en beskrivelse af "Hvordan ser dit liv ud om 10 år?". Elevernes beskrivelser danner afsæt for øvelser, hvor elever interviewer hinanden om deres overvejelser og planer. Skemaet gemmes til 3.g, hvor eleverne genlæser deres egne dokumenter fra 2.g, og arbejder praktisk med at undersøge, hvilke uddannelser de kan søge ind på, hvad det kræver for at komme ind, og hvad det betyder for deres karriere, blandt andet ved at bruge hjemmesiden ug.dk. Herefter er der summeførelse med kammeraterne. Begge sessioner varer 1,5 time.

Centerchef Torben Theilgaard fra Studievalg København fortæller, at evalueringer af metoden viser, at der i forløbene sker et stort løft i forhold til elevernes forståelse af det videregående uddannelsessystem og dets

¹⁰ Damvad (2013): Baselinestudium, Projekt Viden I Udvikling.

kendetegn samt kompetence i forhold til selv at handle på deres uddannelsesvalg. Torben Theilgaard fortæller desuden, at beskrivelserne af ens fremtidige liv giver eleverne mulighed for at konkretisere deres fremtidsønsker (fx i forhold til job og familie), hvilket dermed giver dem et mere konkret perspektiv at arbejde hen imod. Ideen med at gemme planen fra 2.g. til 3.g betyder, at der er indtænkt et forløb omkring elevernes refleksionsproces. Torben Theilgaard peger dog på, at forløbet med fordel kan udvides til flere sessioner i gymnasiet, og at det i højere grad bør indtænkes i forhold til undervisningen. Det kunne være med til i højere grad at forbinde elevernes fremtidsplaner med deres indsats i gymnasiet.

Potentialer: Begge metoder er gode til at styrke den unges selvindsigt og bevidsthed om egne kompetencer og muligheder. Metoderne er desuden relativt velbeskrevne metoder og forholdsvis lette at anvende. Rie Thomsen fra Århus Universitet peger på, at man eksempelvis i USA har en udvidet tradition for at bruge test til at måle progression i forhold til udvikling af karrierekompetencer, hvis den gentages flere gange i et forløb¹¹.

Udfordringer: Erfaringerne peger på, at de bedste resultater med metoderne opnås, hvis de anvendes i sammenhæng med undervisning eller andre aktiviteter, hvor eleverne kan arbejde med at udvikle de kompetencer, der er nødvendige i forhold til deres fremtidsplaner. Et risikomoment ved personlighedstest kan desuden være, at eleven kan føle sig reduceret til en 'type', og dermed får indskrænket sin mulighedshorisont mere end hvad godt er.

Gruppevejledning og systemisk vejledning

Hvor meget vejledning tidligere var bundet op på individuelle samtaler, så er gruppevejledning i de seneste år vundet frem som en metode til at skabe refleksion omkring fremtidige uddannelses- og erhvervsvalg, både hos Studievalg og hos andre aktører. Dette hænger ifølge flere af interviewpersonerne sammen med, at vejledning i grupper kan muliggøre nogle andre former for refleksioner end individuel vejledning.

Nogle aktuelle erfaringer med gruppevejledning i gymnasiet er udviklet i projektet *Preventing Dropouts*, støttet af Region Hovedstaden. Projektets overordnede mål er at øge fastholdelsen på de gymnasiale uddannelser, og metoderne fokuserer derfor ikke eksplicit på at styrke de involverede elevers karrierekompetencer. Et af indsatsområderne i projektet handler imidlertid om fremtidens vejledning, og der er her udviklet flere metoder omkring gruppevejledning i et systemisk perspektiv¹². Sigtet med systemisk vejledning er, at unges læring i forbindelse med deres uddannelses- og karrierevalg kan øges, hvis de får mulighed for at reflektere over deres valg sammen med unge i en lignende situation. Dette fordi gruppevejledningen giver de unge mulighed for at 'bevidne' og sparre på hinandens valgprocesser – og derigennem kan den enkeltes afklaring og forståelse af vedkommendes valgsituation og fremtidsmuligheder udvides.

I Preventing Dropout har der været afprøvet flere metoder til systemisk vejledning. På Tårnby Gymnasium har man arbejdet med systemisk gruppevejledning på HF som et alternativ til de tutorsamtaler, som gymnasiet er forpligtet på i forhold til HF bekendtgørelsen. Udgangspunktet var, at den klassiske vejledningssamtale ikke gav nok. Der var behov for at tænke nyt, og derfor igangsatte man forsøg med systemisk gruppevejledning. Forsøget blev gennemført af til Tårnby Gymnasiums gennemførselsvejledere i forhold til alle skolens elever (ikke kun frafaldstruede).

¹¹ Det gælder fx test som 'Career Development Inventory' og forskellige former for 'Self efficacy test'.

¹² Blandt andet med inspiration fra Trine Harch (2004): Gruppevejledning i et systemisk perspektiv. En guide til en vejledningss metode for unge med særlige behov i ungdomsvejledningen, JCVU.

Kendetegnede for den systemiske metode er, at den er stram og følger et sæt klare spilleregler. I Tårnby projektet har spillereglerne været, at de unge i gruppen på skift er fokusperson, mens resten af gruppen fungerer som et reflekterende team. Fokuspersonen interviewes af vejlederen om forskellige vejlednings-emner så som overgangen og det første år på HF samt tilrettelæggelse af skolearbejdet og SSO-opgaven på 2. HF. Efter interviewet henvender vejlederen sig til gruppen - det reflekterende team - som adspurgt reflekterer over fokuspersonens udsagn ved hjælp af forskellige tænkehatte, som vejlederen udvælger fra sin bank. Tænkehatterne er vejlederens styringsredskab, forstået på den måde at nogle elever har brug for at blive bekræftet og bevidnet, mens andre godt kan tåle mere udfordrende tænkehatte.

Erfaringerne fra metoden er, at deltagerne til at begynde med skal vænne sig til formen og brugen af tænkehatte, men at de herefter oplever, at formen er frisættende for at tale om deres skoleerfaringer og overvejelser på nye måder. Involveringen af eleverne som et reflekterende team betyder desuden, at eleverne får mulighed for at styrke og spejle sig i hinanden, og at de ofte kan se noget hos hinanden, som de voksne ikke kan. Eleverne kan på den måde være med til at fastholde hinanden i uddannelsen. Den foreløbige evaluering viser derfor, at metoden på den måde kan være med til at styrke elevernes refleksion over deres aktuelle uddannelsessituation¹³.

En anden metode, der er afprøvet i Preventing Dropouts, er WATCH-modellen. Modellen er udviklet på Island og står for What Alternatives? Thinking - Coping - Hoping. Fundamentet for hele WATCH-programmet er, via de dynamikker der opstår i gruppen, at indgyde håb for fremtiden og styrke den unges mestringsevner. Vejlederens opgave er at fungere som anerkendende facilitator, der møder de unge med tydelig empati med fokus på deres vækstpunkter og hjælper dem med at sætte realistiske mål. Watch-modellen er et meget fastlagt og omfattende koncept, der blandt andet består af 15 sessioner og 12 temaer, som skal behandles i vejledningen. Temaer er blandt andet "Udsættelse af arbejdsopgaver", "Stress", "Bekymringer", "Studievaner" og "At træffe valg",¹⁴

Modellen er blevet afprøvet på Hvidovre gymnasium. Afprøvningen er ikke blevet evalueret endnu, men Kristine Hecksher fra VOFF peger på, at en udfordring er, at modellen er meget omkostningstung og derfor kan være svær at implementere i en gængs vejlederpraksis. Rie Thomsen fra Århus Universitet, der har været tilknyttet projekt som forsker, peger dog på, at erfaringerne fra andre lande er, at modellen netop kan bidrage til at styrke unges karrierelæring, og at man kan vælge kun at fokusere på udvalgte temaer i modellen og på den måde tilpasse den til gymnasiekonteksten.

Potentialer

Samlet set synes erfaringerne med gruppevejledning at pege på, at metoderne kan bidrage til at styrke gymnasielevs refleksion over både deres fremtid og deres aktuelle uddannelsessituation – samt hjælpe til at forbinde de to. Ved at fortælle og få feedback af andre unge kan den enkelte udvide sin forståelse af handlemuligheder og kan samtidig understøttes i at sætte realistiske mål i forhold til at indfri dem. Begge metoder indebærer desuden, at samme gruppe mødes flere gange, hvilket kan være med til at understøtte progression.

Udfordringer:

Begge metoder er ganske omfattende – både i forhold til tidsforbrug og metodekendskab. Brugen af gruppevejledningen rejser desuden nogle etiske dilemmaer i forhold til at kunne styre gruppeprocessen, sådan at den enkelte ikke udleverer sig selv. Det stiller krav om, at den ansvarlige vejleder (eller lærer) har de nødvendige metodiske kompetencer. Ph.d. Helene Valgreen fra Århus Universitet pointerer desuden, at

¹³ Evalueringen af metoden er først klar i efteråret 2014.

¹⁴ Björg J. Birgisdóttir et. al. (2009): WATCH – Handbook for Facilitators when Assisting Learners in Groups.

gruppevejledning kan gøre det sværere for eleverne at få en tæt relation til vejlederen, som er det, der ofte rykker for eleverne, hvis der skal ske en læring¹⁵.

Narrativ vejledning

En anden måde at understøtte den enkelte elevs refleksion i forhold til uddannelses- og karrierevalg er brug af narrative vejledningsmetoder. Afsættet for narrativ vejledning er, at fortællinger om ens livsløb (både for-, nu- og fremtid) kan være med til at skabe den sammenhæng og mening, som for mange er svært at skabe i et foranderligt og uforudsigeligt samfund. Dette hænger sammen med, at det at fortælle gør det muligt at forbinde hændelser, oplevelser og muligheder i et sammenhængende plot. Afklaring forstås således ikke som noget lineært, som en proces fra A til B, men i stedet som noget der opstår ved at den enkelte konstruerer - og får mulighed for at konstruere - en fortælling. Narrativ vejledning handler derfor om at understøtte den enkelte i at konstruere en sammenhængende og meningsfuld fortælling om fremtidige uddannelses- og erhvervsvalg, som kan sætte vedkommende i stand til at kunne handle i forhold til sin valgsituation.

Helene Valgreen fra Århus Universitet, som har skrevet ph.d. om Kollektiv Narrativ Praksis i vejledningen, peger på, at narrativ vejledning udover at medvirke til afklaring også kan udvikle de unges kompetencer i det vejledningsforskeren Mark Savickas kalder for 'Life Design', forstået som de unges kompetence til at kunne konstruere deres liv i en foranderlig verden.¹⁶

Narrativ vejledning kan gennemføres både individuelt og kollektivt, ligesom der findes flere forskellige metoder. Flere af de metoder, der tidligere er nævnt, inddrager også narrative metoder så som storytelling, drømmerejser og 'hvor er du om 10 år', fordi de netop sigter mod at give de unge mulighed for at konstruere fortællinger om deres karrierevalg, som kan være med til at gøre valgene mere konkrete og meningsfulde – og derigennem også styrke deres bevidsthed og kompetence i forhold til at træffe valg.

Et af de steder, hvor de narrative metoder er blevet afprøvet i forhold til unges uddannelses- og karrierevalg, er på de danske folkehøjskoler, hvor der har været flere metodeudviklingsprojekter på området. Erfaringer kan være relevante at se på, fordi deltagerne her primært er studenter på sabbatår, som bruger højskoleopholdet som led i en afklaringsproces omkring deres videre uddannelses- og karriereforløb.

Helene Valgreen har som led i sin ph.d. projekt afprøvet metoden *Fælles Narrativ Tidslinje* på tre højskoler¹⁷. Deltagerne udvælger her indledningsvist en positiv begivenhed fra deres skoleliv og undersøger, hvad der kendetegner den begivenhed. Efter at eleverne individuelt har beskrevet deres begivenhed og fundet en metafor for den, etableres der en fælles tidslinje på væggen, hvor eleverne kombinerer deres fortællinger til en fælles tidslinje. Tidslinjen danner afsæt for en kollektiv indkredsning af fælles temaer samt formuleringen af et fælles dokument. Dagen afsluttes med fælles refleksion over, hvordan eleverne kan bidrage positivt til andre menneskers liv gennem deres fælles fortælling og dokument.

¹⁵ En pointe, der bekræftes i forskningsoversigten: "Viden om vejledning.", Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, 2011.

¹⁶ Savickas et al (2009): Life Designing: A Paradigm for Career construction in the 21th Century. Journal of Vocational Behaviour. Savickas peger her på fem forudsætninger, som er særlige vigtige for at kunne mestre life designs: contextual possibilities, dynamic processes, non-linear progression, multiple perspectives, og personal patterns.

¹⁷ Helene Valgreen (2013): Refleksion og fællesskab. Kollektiv narrativ praksis i karrierevejledningen. Ph.d. afhandling Århus Universitet.

En anden metode til at gennemføre kollektiv, narrativ vejledning – også afprøvet på folkehøjskoler – er metoden fortællerværksted¹⁸. Fortællerværksteder gennemføres som en workshop over 1 dag (eller to halve dage), hvor deltagerne med hjælp fra en facilitator arbejder med produktion og refleksion over fortællinger om uddannelses- og karrierevalg. Workshoppen starter med en fælles brainstorm over fænomenet uddannelsesvalg. Herefter vælger og skriver deltagerne om en 'signifikant episode' i forbindelse med deres uddannelsesvalg, som de efterfølgende præsenterer og får feedback på fra gruppen. På baggrund af gruppens kommentarer gennemskrives historien til 3. person, og den færdige historien fremlægges for gruppen med et fokus på hvilke handlemuligheder, der åbner sig for fortællingens hovedperson.

Potentialer: Evalueringerne af de to metodeprojekter viser, at de kollektive narrative metoder kan medvirke til at udvikle et mere bredt og processuelt perspektiv på karrierevalg. Tilsvarende kan deltagerne blive opmærksomme på alternative handlemuligheder. Helene Valgreen peger på, at der er mange potentialer i forhold til at anvende de narrative metoder i en gymnasiesammenhæng, blandt andet fordi eleverne i forvejen arbejder med skriftlige produktioner. Man kunne fx bruge de beskrevne metoder til at udarbejde fælles dokumenter, som eleverne delte med elever på andre skoler.

Udfordringer: Metoderne er ressourcekrævende, i og med at de gennemføres over en dag i grupper på 5-8 deltagere. Desuden er der ikke erfaringer med at afprøve metoden over et længere forløb, og det er derfor heller ikke muligt at sige noget om, hvilken progression i elevernes karrierekompetencer metoden kan medvirke til.

Personlig målsætning og planlægning

En sidste metode i forhold til via refleksion at fremme unges karrierekompetencer tager afsæt i socialkognitive metoder, de såkaldte SCCT-metoder (Social Cognitive Career Theories)¹⁹. Centralt for denne tilgang er, at valg og fremtidsplaner forstås som noget, der er influeret af de kognitive processer, der opstår, når personer vurderer forskellige valg i en konkret kontekst. Gennem SCCT-metoderne fremhæves især tre faktorer som udslagsgivende for, hvordan forskellige valg vurderes:

1. Det en person tror om sig selv og sin evne til at håndtere de krav, der stilles i en given situation (såkaldt self efficacy).
2. Forventninger til outcome. Kan jeg leve op til de krav, der stilles?
3. Personlige mål. Hvilke mål vil jeg stræbe efter?

Jo stærkere en persons tro er og jo større forventninger til outcome, jo mere ambitiøse mål vil vedkommende formulere. Omvendt: Jo mindre tro til egne evner og jo ringere forventninger til outcome, jo mindre ambitiøse mål vil en person opstille. De socialkognitive metoder sigter derfor mod at øge unges bevidsthed om sig selv og deres evner, og på dem baggrund få dem til at overveje hvordan de kan overkomme eventuelle barrierer samt understøtte dem i at sætte realistiske mål. Metoderne anvendes ofte sammen med forskellige kompetenceafklaring og kompetencescreening, og der er derfor et overlap til de metoder, der blev beskrevet under afsnittet om kompetencebevidsthed. SCCT-metoderne vil dog altid bruge den øgede kompetencebevidsthed som afsæt for formuleringen af realistiske mål og planer for den fremtidige uddannelsesindsats.

Et eksempel på et projekt, som blandt andet har involveret afprøvning af socialkognitive metoder er det europæiske Presto-projekt. Projektet har udviklet og afprøvet en metodeguide med fokus på at styrke un-

¹⁸ Camilla Hutters og Jo Krøjer (2006): Metodehåndbog I fortællerværksteder, Folkehøjskolernes Forening 2006.

¹⁹ Metoderne beskrives blandt andet i Lisbeth Højdhahl og Lene Poulsen (2007): Karrierevalg. Teorier om valg og valgprocesser. Studie og Erhverv.

ges læringskompetence (kaldet learn to learn). Håndbogen er afprøvet i fem europæiske lande, heriblandt i Danmark, hvor den er afprøvet i en 1.g.-klasse af en vejleder over et forløb på et par uger. Projektet har ikke eksplicit fokus på karrierekompetencer, men har fokus på at styrke unge strategier og kompetencer i forhold til at uddanne sig, herunder deres evne til at forbinde deres læring i skolen med et fremtidigt voksenliv og de ønsker, de har i den forbindelse. Håndbogen indeholder i alt 20 forskellige metoder, der på forskellig vis sigter mod at styrke elevernes selvopfattelse, understøtte deres planlægning samt understøtte dem i at udvikle strategier og opstille mål for deres uddannelse. Fx ved at beskrive stærke sider, arbejde med planlægning og tidsstyring, men også mere regulære studieteknikker som fx mind mapping. Afsættet er, at man ved at styrke elevernes læringskompetence også kan styrke deres motivation for at tage en uddannelse²⁰.

Carla Tønder Jessing, tidligere leder af Videnscenter for Uddannelses- og Erhvervsvejledning ved VIA UC, har stået for den danske del af Presto-projektet og har været med til at evaluere pilotprojekterne i projektet, og hun peger på, at guiden rummer flere interessante metoder i forhold til arbejde med læringsstrategier og uddannelsesplanlægning i en gymnasiekontekst.

Tilsvarende har Studievalg København i gangsat et metodeudviklingsprojekt med fokus på SCCT-metoder. Afsættet er her at tænke vejledning sammen med udvikling af læringserfaringer i bred forstand. Vejledningsfaglig konsulent Iben Lykkebo fortæller, at initiativet tager afsæt i en erfaring om, at når unge spørger ind til konkrete jobs, så har de ofte brug for, at vejlederne spørger ind til deres styrker og ønsker i forholdet til jobbet samt hvilke læringserfaringer, de bundler i. Til efteråret 2014 starter Studievalg derfor et metodeprojekt med SCCT-metoder, blandt andet i form af brug af jobkort i forbindelse med både individuel og kollektiv vejledning. I den individuelle vejledning indledes samtalen her med, at de unge får en bunke med kort med forskellige jobs på, som man så beder dem om at sortere i en nej-, ja- og måske-bunke. Derefter begynder man at snakke om de forskellige kort. Hvorfor har du valgt det her kort fra? På den måde bliver der noget konkret at snakke ud fra samt en fælles ramme for samtalen.

En sidste inspiration til, hvordan man kan understøtte unge i at forbinde kompetencebevidsthed med formulering af fremtidige mål, er de engelske erfaringer med PDPs (Personal Development Plans). Planerne er udbredt på mange engelske universiteter og har karakter af et kombineret portfolio- og planlægningsredskab, hvor de universitetsstuderende løbende kan arbejde med at beskrive deres kompetencer – både fra uddannelse, erhvervsarbejde og fritid og bruge det som afsæt til at opstille mål og planer for deres fremtidige uddannelsesforløb. Der findes flere værktøjer til at arbejde med PDPs, og nogen steder er arbejdet med planen også koblet med vejledningssamtaler²¹. Et lignende portfoliosystem findes i relation til de videregående uddannelser i Østrig. Her bruges portfolioen til at understøtte de studerende i at undersøge og dokumentere deres styrker og samle 'bevis' for deres forskellige kompetencer²². I begge systemer bestemmer de studerende selv, hvad de vil inkludere i deres studieplan/portfolio.

Potentialer: Fordelen ved de sociokognitive metoder er, at de er gode til at forbinde unges refleksioner og læringserfaringer med formulering af konkrete mål og planer. Derfor er der også mange potentialer i at forbinde SCCT-metoderne med undervisningen; blandt andet formulering af læringsmål og på en måde fremme progression i udviklingen af karrierekompetencer. Portfolio- eller studieplaner kan desuden fungere som et fælles redskab mellem undervisere og vejledere.

²⁰ PRESTO (2010); Learning to learn. Guide of activities in school.

²¹ Erfaringerne er blandt andet beskrevet i Camilla Hutter & Mette Mogensen (2006): Fra Pensumtænkning til kompetencetænkning. En forundersøgelse af erfaringer og udfordringer i forbindelse med indførelse af kompetencebeskrivelser på universiteterne', Roskilde Universitet.

²² Systemet kaldes Talent/career portfolio og beskrives i Dorianna Gravina & Miha Lovsin (2011): "Career Management Skills. Factors in implementing policy successfully", ELGPN Concept Note No. 3.

Udfordringer: SCCT-metoderne er ifølge Rie Thomsen især gode til at styrke unges kognitive forståelse af deres kompetencer og fremtidsplaner, mens de omvendt ikke udvikler de unges praktiske erfaringer med forskellige jobs og uddannelser indebærer. Der kan i følge Iben Lykkebo fra Studievalg København især være et problem i gymnasiet, fordi de unge ofte har meget lidt eller ingen erfaring med arbejdsmarkedet. Derfor er det vigtigt at tilpasse metoderne i forhold de erfaringer gymnasieelever har, fx ved at bruge jobkort eller andre værktøjer, der kan være med til at konkretisere arbejdsmarkedet for de unge.

Karrierekompetencer som del af curriculum

Fokus for disse metoder er at arbejde med karrierekompetencer og karrierelæring som en del af det curriculum, som eleverne skal lære i gymnasiet. Karrierekompetence ses her som noget, der kan udvikles som en del af undervisningen og de fag, eleverne præsenteres for her, blandt andet i form af virksomhedsprojekter og forskellige temaer og forløb med fokus på arbejdsmarked og karriere.

Flere interviewpersoner peger her på, at der er nogle store potentialer i forhold ved at inddrage de læringsmuligheder og læringsrum, som eksisterer i gymnasiet. Dels gør det muligt at koble arbejdet med karrierekompetencer til de læreprocesser og fællesskaber, som i forvejen eksisterer i gymnasiet. Dels gør det muligt for eleverne at arbejde mere kontinuerligt med deres karrierekompetencer både på personligt eller fagligt plan og dermed også ruste dem bedre til at indgå aktivt i processen, når de står overfor konkrete valgsituationer. Det er imidlertid et område, hvor der indtil nu ikke er meget metodisk erfaring at trække på, i og med at karrierekompetencer ikke er en del af gymnasiets curriculum. Afsnittet vil derfor i sær have fokus på nogle af de potentialer og udfordringer, der kan være ved at arbejde karrierekompetencer ind i undervisningen - kombineret med erfaringer fra andre dele af uddannelsessystemet, hvor dette i højere grad er sat i scene.

Cases og virksomhedsprojekter i undervisningen

Det område, hvor der aktuelt er de største erfaringer i forhold til at koble gymnasieundervisning til arbejdsmarkedet, er i forhold til virksomhedsprojekter. Det er en undervisningsform, der har vundet stort indpas i gymnasiet i de seneste år; blandt andet gennem innovationsprojekter, hvor elever løser konkrete opgaver for en virksomhed. Her får eleverne en rolle som mini-konsulenter, hvor de løser en konkret opgave. Det kan både være i form af en virkelig opgave eller en fiktiv case, som eleverne arbejder med på skolen. Fokus for denne type undervisning er, at eleverne skal lære at være innovative, hvilket typisk sker gennem forskellige innovationsværktøjer eller innovationsmodeller. I nogle projekter bliver forløbene fulgt op af en refleksion over processen og kobles derved til en brancheforståelse og refleksion over egne interesser, ønsker og muligheder, og derved er der her en oplagt mulighed for at fremhæve karrierelæringen i projekterne.

Et eksempel på et projekt, hvor de arbejder med at fremme karrierekompetencerne gennem inddragelse af virksomheder og konkrete cases i undervisningen er i Region Nordjylland, hvor de har igangsat projektet Virk-SOM-Ung. Projektet har været i gang i knap et år og arbejder med en målsætning om at etablere varige virksomhedssamarbejder mellem virksomheder og gymnasiale uddannelser. Antagelsen er, at for især uddannelsesfremmede unge, vil et tættere samspil mellem vejledning, virksomhed og undervisning være med til at styrke elevernes evne til at træffe kvalificerede karrierevalg. Projektet er primært afgrænset til de naturvidenskabelige fag, men det er også tanken, at tværfaglige forløb i AT, SO og KS også kan bruges som ramme. Gennem den virkelighedsnære undervisning er det formålet, at eleverne skal udvide deres erhvervskenndskab og blive inspireret til, hvordan deres egne kompetencer kan bruges i forskellige typer virk-

somheder. Studievalg Nord kører et selvstændigt spor i projektet i forhold til brug af rollemodelsvideoer. Denne del vender vi tilbage til i afsnittet ”Karrierekompetencer gennem afprøvning” .

Indtil videre har projektets fokus været på at skabe en god kontakt til virksomhederne og udforme en kontrakt. En af de samarbejdsrelationer, der er kommet i gang, er mellem en landbrugskonsulentvirksomhed og fagene Biologi og Naturgeografi, hvor eleverne får mulighed for at arbejde med jordbrug i virksomhedens laboratorier. Undervisningsforløbene har her været tilrettelagt af lærerne ud fra rent faglige læringsmål, men det er tanken også på længere sigt at sætte fokus på elevernes karrierekompetencer. Indtil videre har det dog ifølge projektleder Thomas Svane Christensen været en af de store udfordringer i projektet at få etableret varige samarbejder mellem virksomheder og skoler etableret, og denne opgave har indtil videre fyldt så meget i projektet, at elevernes karrierekompetencer endnu ikke har været på den pædagogiske dagsorden.

Et andet sted, hvor der er erfaringer at hente med hensyn cases og virksomhedssamarbejde i undervisningen er på HHX-uddannelserne, hvor det erhvervsrelaterede perspektiv er ekspliciteret i selve uddannelsens formål²³. Et ud af mange eksempler er KNords HHX-uddannelse, hvor eleverne i løbet af uddannelsens tre år arbejder med tværfaglige projekter, hvor de inddrager erhvervslivet i forskelligt omfang. Som afsluttende projekt deltager eleverne i en Solution Camp, hvor de skal udvikle ideer til en virksomhed eller institution, og hvor eleverne får mulighed for at arbejde med deres egen faglighed og omsætte det til et realiserbart projekt. Det kan fx være et hospital, der giver eleverne en opgave, som de skal arbejde med at finde en løsning på. Ifølge rektor på KNord, Ivar Ørnby, så vil det ligge lige for at arbejde mere målrettet med karrierekompetencer i tilknytning til virksomhedsprojekter fx ved at inddrage elevernes erfaringer fra fritidsarbejde som et indsatsområde. Et andet eksempel, på hvordan karrierekompetencer kan udvikles gennem virksomhedssamarbejde, er ved at lade eleverne oprette deres egen virksomhed. Det sker blandt andet på Vejle HHX's innovationslinje, hvor eleverne arbejder med deres eget produkt/virksomhed, som de løbende udvikler gennem de tre år. Eleverne får her helt konkrete erfaringer med at kunne begå sig på arbejdsmarkedet sideløbende med deres gymnasieundervisning.

Potentialer

Der synes at være et stort potentiale i at koble arbejdet med karrierekompetencer til forskellige former for virksomhedssamarbejde, fordi eleverne her får nogle helt konkrete erfaringer med arbejdsmarkedet, som de kan bruge til at skærpe forståelsen af deres karrieremuligheder. Derudover er det et område, hvor der allerede er erfaringer i gymnasiet.

Udfordringer:

Virksomhedsprojekter fører ikke automatisk til en progression i elevernes karrierekompetencer. Det vil kræve, at der involveres andre metoder end bare projektet, der kan sætte projektet i relation til elevernes karriereovervejelser. Derudover er det ressourcekrævende at etablere kontakt til virksomhederne.

Karriere- og arbejdsmarkedskendskab som et selvstændigt fag eller forløb

En anden måde at arbejde med karrierekompetencer som en del curriculum er at lave særlige faglige forløb, der sætter fokus på arbejdsmarked og karriere. Sigtet er her at styrke elevernes karrierekompetencer gennem undervisning i arbejdsmarkedsforhold og karriereteori. Derved vil eleverne få en teoretisk og faglig horisont, som de kan perspektivere deres egne overvejelser i forhold til. Det er et område, som det ikke er lykket at finde eksempler på i forbindelse med kortlægningen. Flere interviewpersoner peger dog på, at det er et område, hvor der er et stort behov for at styrke elevernes faglighed, fordi mange har meget begrænset viden om arbejdsmarkedet, og hvad der former en karriere.

²³ §2, Bekendtgørelse om uddannelsen til højere handelseksamen

De erfaringer, der er i forhold til at arbejde med karriere- og arbejdsmarkedskendskab som et fag, stammer især fra grundskolen i form af faget 'Uddannelse og Job' (afløser for Uddannelses-, Erhvervs-, og Arbejdsmarkedsorientering). Faget er dog timeløst – forstået på den måde, at der ikke er afsat et særligt antal timer til undervisningen. Erfaringen er derfor ifølge phd. Helene Valgreen, at faget derfor risikerer at drukne i de mange faglige mål for Folkeskolen. Derudover mangler mange lærere kompetencer i forhold til at undervise i faget (og med at inddrage det i andre fag).

I Norge har man fra 2008 har de i Norge indført 'Utdanningsvalg' som et selvstændigt fag i ungdomsskolen (svarer til 8.-10. klasse): Faget er obligatorisk og bliver brugt både til kompetenceopbyggende aktiviteter på skolen, men også til afprøvningsaktiviteter, som udgør 60 % af faget. Om end Utdanningsvalg i Norge er et selvstændigt fag, så viser en evaluering, at der har været store udfordringer med at indføre faget²⁴. Dels har faget endnu ikke en bestemt faglig tradition at læne sig op ad, hvilket gør, at der er stor forskel på, hvordan skolerne vælger at arbejde med faget. Dels er der brug for en kvalificering af undervisningen både i forhold til metodeudvikling og kompetenceløft af lærerne. Endelig peger evalueringen på, at der kan være behov for, at faget mere målrettet arbejder på at styrke elevernes karrierekompetencer som fx beslutningsdygtighed, håndtering af usikkerhed og kendskab til egne talenter.

Et andet eksempel, på hvordan man kan arbejde med karriere- og arbejdsmarkedskendskab som et selvstændigt fag, er udviklet af TEC i forbindelse med projektet 'Det erhvervsrettede Uddannelseslaboratorium i Region Hovedstaden', hvor der blandt andet er blevet gennemført eksperimentet 'Personligt entreprenørskab'. Eksperimentet arbejder med at få vejledning på skoleskemaet for elever på HTX, 10. klasse EUD og TECs afklaringscenter. Den grundlæggende idé er at flytte fokus fra individet til mere overordnede samfundsmæssige, strukturelle forhold i relation til uddannelse og arbejdsmarkedet for derved at give eleverne mulighed for at opbygge et kollektivt sprog om karrierekompetencer. Personligt entreprenørskab bruges som et samlende begreb for at styrke den enkeltes refleksion og handlekraft i eget liv. Det sker blandt andet ved at introducere de unge for redskaber og forståelser, som gør, at de opnår en reel karrierelæring og kompetence til at træffe meningsfulde uddannelsesvalg²⁵.

Vejledere og lærere gik i starten af processen sammen om at udforme et undervisningsforløb, der var bygget op af ni overordnede temaer, der for dem indrammede 'Et personligt entreprenørskab'. Disse temaer blev skemalagt som ni sessioner, hver med fokus på en af de ni tematikker. Ideen var, at forløbene både skal udfordre elever, vejledere og lærere i deres vanetænkning og i stedet udfordre i forhold til det der er mindre vilkårligt og fælles for flest. En af ophavsmændene, vejledningskoordinator Michael Hald, fortæller, at der generelt har været positive tilbagemeldinger fra både elever, vejledere og lærere, men en af udfordringerne har været, at eksperimentet er gennemført meget forskelligt på de forskellige lokaliteter. I den videre spredning og implementering er der derfor fokus på at videreudvikle mere ensartede metoder.

Potentialer: Undervisning specifikt i karriere- og arbejdsmarkedskendskab kan være med til at udvikle et fælles sprog og forståelse hos eleverne, som kan være med til at kvalificere deres egne valgprocesser. Samtidig vil det gøre det muligt at arbejde mere målrettet og kontinuerligt med elevernes karrierekompetencer. Erfaringer viser dog, at det er vigtigt at koble faglig og teoretisk undervisning med konkret afprøvning og personlig refleksion. Tilsvarende synes det at give de bedste resultater, hvis lærere og vejledere samarbejder om undervisningen.

²⁴ Berit Lødding & Solveig Holen (2012): "Utdanningsvalg som fag og udfordring på ungdomstrinnet.", NIFU, rapport 28/2012

²⁵ Læs mere om eksperimentet her <http://uddannelseslaboratoriet.dk/vejledning-som-fag-i-skoleskemaet/>.

Udfordringer: Det er ikke bekendtgørelsesmæssigt muligt at indføre et decideret karrierefag i gymnasiet. Til gengæld er der nogle muligheder i forhold til at tilrettelægge et fagligt forløb om emnet, fx i AT. Udfordringen er dog her, at det så skal indgå i andre fag, og at det derfor bliver sværere at arbejde kontinuerligt med faget og ud fra egne kompetencemål. Samtidig er AT-forløbene korte, afgrænsede forløb og det bliver derfor sværere at sikre en progression.

Karriere som et tema i et eksisterende fag.

En sidste mulighed i forhold til arbejde med karrierekompetencer i undervisningen er ved at integrere det som et tema i et eksisterende fag. På den måde vil eleverne ud fra et fagligt perspektiv kunne lære om karriere ud fra en faglig vinkel (fx dansk, samfundsfag, historie mv) og samtidig få mulighed for at kvalificere deres egne planer. Når der arbejdes med karriere som et tema i undervisningen, betyder det også at der er større mulighed for at gøre en kontinuerlig indsats for at hjælpe de unge i processen med at opbygge og ikke mindst håndtere deres fremtidsovervejelser.

Flere interviewpersoner peger som tidligere nævnt på, at der er et stort pres på at skulle vælge uddannelse, og at eleverne nemt kan blive stressede. Ph.d. Helene Valgreen peger i denne sammenhæng på, at der kan være nogle potentialer i at arbejde med karriere i mange forskellige sammenhænge og opgaver i forbindelse med gymnasiet, fordi eleverne derved får mulighed for at udvikle og træne deres kompetencer og perspektiver i forhold til karrierevalg, også over tid.

I vores interviews og øvrige research fandt vi ikke nogle konkrete eksempler på, hvordan det i praksis kan lade sig gøre i gymnasiale uddannelser. Martin Røvs Hansen fra Studievalg Nordjylland peger på, at et af de steder, hvor det kunne være muligt at arbejde med karriere i det almene gymnasium, er ved at arbejde med karriere som et tema i fx samfundsfag. Tilsvarende peger flere interviewpersoner på, at man kan skæve til erfaringerne i forhold til at arbejde med innovation i gymnasiet, hvor innovation er blevet tænkt ind som kompetence i de eksisterende fag.

En anden mulighed er som tidligere nævnt at anvende et AT-forløb som ramme om karrierelæring. Dette vil falde godt sammen med formålet med AT, som blandt andet er at styrke elevernes "evne til på et bredt fagligt og metodisk grundlag og i et fremtidsorienteret perspektiv at forholde sig reflekterende og ansvarligt til deres omverden og deres egen udvikling" og ligeledes "bidrage til at kvalificere deres valg af fag i gymnasiet og deres valg af videregående uddannelse."²⁶

En evaluering fra EVA fra 2014 peger dog på, at meget få lærere tillægger formålet om at kvalificere elevernes valg betydning, og at det desuden kan være svært rent logistisk at honorere det, efter at AT i grundforløbet er blevet nedtonet meget. Evalueringen efterlyser derfor større klarhed omkring denne del af formålet – alternativt at det helt udgår.

Potentialer: Karriere som et tema i undervisningen synes at være den mest oplagte måde at arbejde med karrierekompetencer i undervisningen. Det kan være et relevant tema i mange af gymnasiets fag, ligesom det er et eksplicit formål i AT. Fordelen vil være, at karrierekompetencer derved kan kobles til den øvrige faglige og almene dannelse i gymnasiet, samt at eleverne kan få mulighed for at arbejde med karriere i længerevarende forløb.

Udfordringer: Den største udfordring er, at der i dag ikke er en praksis for at arbejde med karriere som et tema, hvilket blandt andet evalueringen af AT viser. Det betyder, at der skal udvikles nye materialer, meto-

²⁶ EVA (2014): Evaluering af almen studieforberedelse. EVA 2014.

der og frem for alt også et skærpet fokus blandt lærerne. Samtidig kan den temabaserede undervisning risikere at blive teoretisk, fordi de eksisterende fagbekendtgørelser ikke har fokus på udvikling af elevernes personlige og praktiske kompetencer. Endelig er der ikke tradition for at integrere vejledere i undervisningen. Samtidig ligger der et potentiale netop her, fordi vejlederne vil kunne bidrage med nogle af de metoder og kompetencer, som lærerne ofte ikke har.

Karrierekompetence gennem afprøvning

Den sidste del af kortlægningen sætter fokus på metoder, der har fokus på at styrke unges karrierekompetencer ved at give dem konkrete oplevelser og erfaringer med arbejdsmarkedet og/eller det videregående uddannelsessystem. Antagelsen er her, at man ved konkret afprøvning af forskellige uddannelser og jobs får en praktisk og kropslig erfaring med den konkrete sammenhæng og dermed bliver bedre i stand til både at vurdere, hvad jobfunktionen/uddannelsen indebærer, samt i hvilket omfang det er noget, man selv kunne tænke sig at uddanne sig og arbejde i retning af. Karrierekompetencer er således i dette perspektiv ikke noget, der alene kan opnås gennem undervisning eller refleksion (som en kognitiv aktivitet), men er også noget, der må ske gennem en praktisk udforskning af arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet.

Afprøvning vil i denne sammenhæng sige undervisning, forløb eller praktik, hvor eleverne får mulighed for at udforske og afprøve bestemte jobs, professioner og uddannelsestyper og reflektere over, hvordan denne praksis spiller sammen med deres egne forestillinger om fremtiden. Det handler om at få nuanceret nogle af de mange drømme og tanker, som unge har om sig selv og fremtiden og få skabt nogle konkrete erfaringer og perspektiver, der knytter sig hertil. Samtidig kan det også styrke brobygningen mellem den gymnasiale uddannelse og fremtidige studier eller jobs. Praktikforløb og brobygningsforløb er her mulige metoder, men der kan også tænkes i andre former, der giver de unge mulighed for at udforske arbejdsmarkedet eller uddannelsessystemet fx gennem rollemodeller eller digitale medier, hvor eleverne kan bruge andres erfaringer til at nuancere et fremtidigt valg.

Behovet for at arbejde mere med afprøvningsformer understøttes af faglighedsundersøgelsen 2014 fra Danske Gymnasieelevers Sammenslutnings (DGS). Ud fra undersøgelsens resultater foreslår DGS blandt andet, at der indføres mulighed for praktikforløb i gymnasiet samt muligheden for at ændre faget AT, så det bedre kan bruges i et anvendelsesorienteret øjemed²⁷. Ligeledes har Studievalg København tidligere indsendt en ansøgning til Region Hovedstaden om forsøg med oplevelsesbaseret og erhvervsrettet vejledning, hvor eleverne gennem institutions- og virksomhedsbesøg på egen krop får erfaringer med arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet, som kan bruges som udgangspunkt for de individuelle samtaler og de workshops, eleverne skal deltage i. Ansøgningen er ikke gået igennem, men har i stedet dannet baggrund for indeværende projekt.

I det følgende vil vi gennemgå de fire forskellige afprøvningsformer, der trådte frem af kortlægningen af hhv. afprøvning af en profession, afprøvning af en videregående uddannelse, afprøvning i en virksomhed og afprøvning gennem rollemodeller.

Afprøvning af en profession gennem uddannelsen

I forhold til praktik som afprøvningsform så er en af de store udfordringer i forhold til de gymnasiale uddannelser, at eleverne mange steder vil få fravær for aktiviteten, hvilket gør at en stor gruppe elever afskriver denne mulighed. En af mulighederne for at håndtere udfordringen med fravær er at give praktikken et

²⁷ DGS (2014): Hvor er virkeligheden? Meningsfuld undervisning på skoleskemaet, Danske Gymnasieelevers sammenslutning.

mere eksplicit fagligt fokus, hvilket der på HF-uddannelsen er erfaringer med. Dette fokus er understreget af, at HF-uddannelserne i forhold til bekendtgørelsen arbejder ud fra et krav om anvendelsesorientering. Således står der i bekendtgørelsen, at *"HF gennemføres med vægt på såvel det teoretiske som det anvendelsesorienterede"*, og at undervisningen *"tilrettelægges praksisrelateret og anvendelsesorienteret i de sammenhænge, hvor det er relevant for opfyldelsen af de faglige mål i de enkelte fag og faggrupper."*²⁸

Det anvendelsesorienterede fokus på HF-uddannelserne har nogle steder ført til oprettelse af særlige linjer, pakker eller profiler, der kan være med til at give kursisterne et mere kvalificeret og nuanceret syn på i bestemte konkrete professioner, såsom politilinje og pædagoglinje.

Et eksempel er Næstved Gymnasium og HF, hvor de dels har Politiuge i 1.HF, og dels har praktikforløb i 2. HF. Steffen Bech, som er vicerektor og var med til at indføre Politiuge som en del af uddannelsen, fortæller, at det startede som et projekt, hvor de fokuserede på fag og temaer, der gav mening i forhold til politiuddannelsen fx dansk, idræt og borgerrettigheder. Derudover fik kursisterne lov at prøve at arbejde med testen til politiskolen og blev ligeledes undervist af lærere fra politiskolen. I dag har HF-kursisterne, udover politiugen, også i 2. HF indlejret et praktikforløb under temaet velfærdssamfundsydelser. Praktikken foregår som en del af det tværfaglige forløb KS. I løbet af dette projekt kommer kursisterne ud i professionspraktikker inden for sundhedsområdet og det sociale område. Herigennem får eleverne en praktisk erfaring med forskellige professionsretninger, hvilket bliver knyttet sammen med et fagligt tema, hvor de lærer overordnede begreber. Ud over den planlagte undervisning, så foregår der også et særligt extra-curriculært politiforløb for de målrettede kursister, der gerne vil søge ind til politiet. Det foregår på den måde, at politiet talentspottet et antal kursister på HF-årgangen, der får lov at løbetræne sammen med politiet med henblik på senere ansøgning til politiet.

Potentialer:

Selv om det ikke er muligt at oprette professionslinjer på de andre gymnasiale uddannelser, så kan man tænke tilsvarende forløb omkring studieretninger. Fx hvor man kombinerer studieretningsforløb med mikropraktik (se afsnittet: Afprøvning i en virksomhed). Fordelen er, at eleverne her har valgt sig ind på en bestemt faglig retning, og at de derved vil kunne kombinere den faglige undervisning med praktik.

Udfordringer:

Det er et stort arbejde at finde praktikpladser og etablere virksomhedskontakter. Derudover er det langt fra sikkert, at elever på samme studieretninger har de samme karrieremæssige interesser – tilsvarende kan de udvikle sig undervejs i gymnasiet.

Afprøvning af en videregående uddannelse

En anden afprøvningsform foregår som planlagte brobygningsforløb på videregående uddannelser. Et etableret initiativ er praktikordningen Studiepraktik.nu, hvor eleverne ansøger om praktikpladser på videregående uddannelser. Formålet med Studiepraktik.nu er at lade eleverne få konkrete erfaringer med, hvad det vil sige at læse på en bestemt uddannelse og at finde ud af, om studieformen og det faglige stof passer til dem. Studiepraktik har eksisteret i 10 år, og i alt er der 560 pladser fordelt på 33 videregående uddannelsesinstitutioner landet over. Sidste år var der over 11.241 praktikanter afsted i studiepraktik. Evalueringen fra 2013 viser, at Studiepraktik har en stor betydning for de elever, der om kort tid skal vælge videregående uddannelse, og at eleverne gennem de sociale og faglige erfaringer oplever at blive mere afklarede omkring deres valg²⁹.

²⁸ HF-bekendtgørelsen, § 2 og § 37, stk. 2

²⁹ Sekretariatet for Studiepraktik (2013). Evaluering af Studiepraktik 2013

Et andet stort projekt, hvor der er blevet arbejdet systematisk med overgangen mellem gymnasiale uddannelser og videregående uddannelser, er Region Hovedstadens projekt 'Progression og Overgang'. Projektet løb fra 2010 til 2013, og der blev oprettet praktikforløb mellem 21 gymnasiale uddannelser og en række videregående uddannelser. I alt blev der gennemført 98 forløb. Overordnet set gik projektet ud på at lægge dele af elevernes obligatoriske gymnasiale undervisning ud på en videregående uddannelse, således at eleverne kunne opnå konkrete erfaringer med at gå på den pågældende uddannelse og undervisningen på stedet. Eleverne forblev således i deres egne klasser/på egne hold, mens undervisningen fandt sted i en ny sammenhæng og med nye undervisere.

Forløbene i projektet var organiseret således, at klasserne/holdene kom i uddannelsespraktik i enten korte eller længere forløb – i de fleste tilfælde 1-3 dage. Uddannelsesinstitutionerne blev matchet ud fra ansøgninger formuleret af underviserne i forhold til etablering af faglige uddannelsesforløb. En hovedantagelse i projektet var, at når eleverne oplevede en faglig *progression* på den videregående uddannelse, så ville *overgangen* til uddannelsen kvalificeres – det vil sige, progression fører til bedre overgang. I forhold til projektets bæredygtighed, så var formålet at etablere netværk og samarbejdsmodeller, der kunne videreføres efter projektets afslutning.

Undervisningsforløbene blev struktureret som hjem-ude-hjem-forløb. Et eksempel er samarbejdet mellem Efterslægtens HF og Læreruddannelsen UCC (Blaagaard-KDAS), hvor eleverne i starten af forløbet havde forberedelse 'hjemme' på HF-uddannelsen (med underviser fra HF), derefter havde de en uges undervisning 'ude' på læreruddannelsen (med underviser fra læreruddannelsen) og til sidst arbejdede de med integration af det lærte 'hjemme' på HF (med underviser fra HF). Underviserne underviste således i deres vante miljøer. I projektet var der dog også åbnet op for, at man organiserede det anderledes fx ved, at undervisere fra videregående uddannelser underviste på de gymnasiale uddannelser.

Ifølge projektleder Erik Kristensen, så var en af erfaringerne fra projektet, at de elever, der havde svært ved at træffe karrierevalg, gennem projektet havde mulighed for at afprøve sig selv i forhold til 'real life', og at de synes at styrke elevernes karrierekompetencer. Det udmøntede sig blandt andet i, at eleverne fik et bedre afsæt for at diskutere uddannelsesvalg sammen i klassen og med læreren, fordi de gennem forløbet havde fået indblik i, hvordan undervisningen foregik på den videregående uddannelse. I slutevalueringen konkluderes det, at projektet, for en stor gruppe elever, betød, at deres motivation for at gå i gang med en videregående uddannelse blev øget (41 % har angivet at være 'enige' eller 'meget enige' i dette udsagn)³⁰. Tilsvarende fremhæver mange lærere, at projektet har skabt kontakter til de videregående uddannelser, som også rækker ud over projektperioden. Dog er der også stor forskel på, hvordan projektet er blevet forankret på de forskellige institutioner, hvilket Erik Kristensen blandt andet begrundes i graden af ledelsesmæssigt engagement i projektet på de pågældende skoler.

Potentialer: Eleverne får mere realistiske forventninger til de videregående uddannelser og kan ligeledes opleve øget motivation i forhold til at fortsætte med en videregående uddannelse efter gymnasiet.

Udfordring: Hvis brobygningen foregår som fælles forløb, kan det være svært at imødekomme elevernes forskellige interesser. En mulighed kunne derfor være at organisere brobygningsforløb som studiedage på forskellige uddannelser, som eleverne kan tilmelde sig ud fra interesse. Derudover er det ikke givet at brobygningen i sig selv fører til karrierekompetencer – det vil ofte kræve, at eleverne får mulighed for at reflektere over deres erfaringer.

³⁰ VOK (2013): "Progression og overgang. Samarbejde mellem 21 gymnasiale uddannelser og en række videregående uddannelser i Region Hovedstanden", Afsluttende evaluering juli 2013.

Afprøvning i en virksomhed

En anden måde at arbejde med afprøvning er gennem virksomhedspraktik. I projektet 'Viden i udvikling' er en af indsatserne at udvikle et koncept, hvor de studerende kommer i korte praktikker, som der efterfølgende samles op på. Mikropraktikken som koncept går ud på at kvalificere traditionel jobshadowing med løsningen af en konkret og afgrænset opgave, som virksomheden selv formulerer. Selvom praktikken kun varer to dage, så er formålet, at de studerende i løbet af dette tidsrum skal afprøve på egen krop, hvordan hverdagen foregår på arbejdspladsen. Et vigtigt element er, at mikropraktikken skal være værdiskabende for virksomheden, da det ellers er svært for virksomheden at finde tid til at deltage. Under mikropraktikken får den studerende mulighed for at afprøve sig selv i forhold til sine forestillinger og drømme om fremtiden på en konkret måde, hvor der bliver koblet egne erfaringer til kompetencer i en bestemt type job. Således vil de studerende kunne afprøve flere forskellige brancher på en målrettet måde, hvor de studerende reelt får fingrene i praksis – uden at det behøver at ske i lange praktikker.

Et mikropraktikforløb foregår ved, at den studerende først kommer på to forberedelsesworkshop, hvor der bliver fokuseret på forventet udbytte og egne kompetencer set i en sammenhæng med virksomhedens behov. Efter forløbet kommer de studerende på en tredje workshop, hvor der bliver arbejdet med, hvordan den studerende kan bruge forløbet fremover til jobsøgning og kompetenceafklaring.

Potentialer: Mikropraktikken kan være en mere overskuelig måde at eksperimentere med praktik på i gymnasiet. Konceptet kan kobles til studieretninger, sådan at praktikken indgår i et undervisningsforløb, hvor der også samles op på elevernes erfaringer. Dette kan med fordel ske gennem inddragelse af vejledere, der har et metodisk beredskab til at arbejde med fx kompetenceafklaring.

Udfordringer: Der er stort arbejde med at etablere kontakt til virksomheder og skoler. Dertil kommer at lærere kan have begrænset arbejdsmarkedskendskab ift. at planlægge det. En alternativ mulighed kan være at arrangere karrieredage på forskellige virksomheder, men her vil eleverne ikke få erfaring med konkret opgaveløsning.

Afprøvning gennem rollemodeller

Den sidste afprøvningsform i nærværende kortlægning handler om afprøvning gennem rollemodeller. Her er der tale om en udforskning af arbejdsmarkedet, hvor rollemodellerne bliver et afsæt for elevernes refleksionsproces. Netop arbejdet med rollemodeller er et af fokusområderne i Virk-SOM-Ung, hvor det antages, at for uddannelsesfremmede elever der ikke har rollemodeller i deres netværk, er det af afgørende betydning at kunne være i stand til at identificere sig med og konstruere andre rollemodeller fra deres omgivelser. En rollemodel kan i denne henseende være en tidligere elev, der fortæller om sin karrierevej enten gennem en video, til et arrangement eller på en blog. Denne billedliggørelse giver eleverne mulighed for identifikation med personen, der herved kommer til at fungere som rollemodel. I Virk-SOM-Ung-projektet bliver videoerne produceret i samarbejde med Studievalg Nord, der herefter skal bruge dem i vejledningen. Videoerne skal bruges i den kollektive vejledning som illustration af muligheder og udfordringer i deres kollektive vejledningsarrangementer og også i gruppevejledning.

De syv studievalgscentre i Danmark har sammen fået produceret en række rollemodelsvideoer, hvor tidligere gymnasieelever fortæller om deres uddannelses- og karriereveje. Studievalg København bruger disse videoer systematisk i arbejdet med 2. og 3.g'ere samt 1. og 2. HF'ere. Iben Lykkebo fra Studievalg København fortæller, at videoerne fungerer som gode øjenåbnere overfor unge, som i kraft af deres begrænsede erfaringer, er umodne i forhold til arbejdsmarkedet. Denne umodenhed oplever de på Studievalg ofte i

form af kategoriske udsagn som: "Jeg vil ikke arbejde på kontor". Her er det ifølge Iben Lykkebo vejlederens rolle at spørge ind til, hvad der ligger bag dette udsagn fx "Hvad forestiller du dig, at man laver på sådan et kontor?".

Netop temaet "at arbejde på kontor", bliver også taget op i en video fra Virk-SOM-Ung-projektet. Videoen viser en nyuddannet civilingeniørs hverdag og hans arbejdsopgaver i et stort firma, hvor han er med til at designe broer. I videoen fortæller han om, hvilke valg og omvalg han stod overfor, da han var færdig med gymnasiet. I forhold til hans arbejdsopgaver – og det at arbejde på kontor – fortæller han, at han kun sidder på sin plads meget lidt af dagen, for som han udtrykker det: "Der er ikke ret mange, der formår at designe en kæmpe bro [...] helt alene". Sådanne erfaringer kan, ifølge Martin Røvs Hansen fra Studievalg Nord, virke meget motiverende for de unge.

Endnu en måde at formidle rollemodellernes erfaringer finder sted i Københavns Universitets projekt "Viden i Udvikling". Her har de oprettet alumnebloggen "Sneak-a-peek", hvor tidligere studerende fra SCIENCE deler deres refleksioner og erfaringer fra arbejdsmarkedet. Blogindlæggene handler om alt fra usikkerheden, der kan opstå, når studielivet ophører og kompetencerne skal anvendes i praksis til forskellen mellem at arbejde i en stor eller en lille virksomhed.

Potentialer: Det kan nuancere elevernes indsigt i, hvad forskellige uddannelser og jobfunktioner indebærer. Det er nemt at koble til undervisningen og kan derved skabe et fælles erfaringsgrundlag at reflektere ud fra.

Udfordringer: Eleverne får ikke den kropslige erfaring, de ville få, hvis de havde været i praktik eller på besøg på en uddannelse eller i en virksomhed.

4. Anbefalinger i forhold til igangsættelse af forsøg

Kortlægningen viser, at der er mange forskellige metoder og tilgange, der kan tages i brug i forhold til at igangsætte forsøg omkring karrierekompetencer i gymnasiet. Samtidig viser kortlægningen, at der er mange forskellige faktorer, der skal balanceres og tages i betragtning, når de konkrete forsøg skal designes. Fx bekendtgørelseskrav, ressourcer, kompetencer hos lærere og vejledere samt hvorvidt metoderne kan bidrage til, at der sker en progression i elevernes karrierekompetencer. Vi har derfor i vores anbefalinger søgt at afveje de forskellige faktorer og samtidig rette et fokus på, hvordan forsøgene kan medvirke til at realisere de mange potentialer, der åbenlyst er ved at arbejde med karrierekompetencer i gymnasiet.

Vores anbefalinger falder i to dele. Først sætter vi fokus på forsøgenes indhold og kommer med bud på, hvor det i første omgang vil være mest hensigtsmæssigt at igangsætte forsøg. Derefter kommer vi med anbefalinger til, hvad der er vigtig at tage højde for rent organisatorisk i forbindelse med igangsættelse og design af forsøg.

Afsæt i gymnasiets læringsrum

Kortlægningen peger på, at de største potentialer i forhold til at styrke elevernes karrierekompetencer ligger i at arbejde med elevernes kompetenceudvikling i relation til undervisningen. Det er her, eleverne i forvejen bruger mest tid og har deres dagligdag. Tilsvarende vil det gøre det muligt at koble arbejdet med karrierekompetencer til de læreprocesser og fællesskaber, som i forvejen eksisterer i gymnasiet – og dermed styrkes mulighederne for at sikre progression og sammenhæng i elevernes kompetencedannelse. Som flere interviewpersoner peger på, så kan det være interessant at kigge på erfaringerne med at arbejde med innovationskompetencer i gymnasiet, fordi det netop her er lykkedes at indtænke nye kompetencer i den eksisterende undervisning.

Kortlægningen peger imidlertid samtidig på, at det er afgørende også at inddrage at inddrage vejledningsmetoder og kompetencer, hvis projektets formål skal lykkes. Karrierekompetencer er netop ikke et fokus i de gymnasiale uddannelser i dag, og erfaringerne fra blandt andet AT viser, at der ikke blandt faglærere er tradition, og ofte heller ikke forudsætninger, for at arbejde med at kvalificere elevernes uddannelses- og karrierevalg. Derfor er det vigtigt at inddrage anerkendte vejledningsmetoder samt såvel studievalgs- og gymnasiernes egne vejledere (og deres kompetencer) i forsøgsarbejdet. Det vil samtidig også gøre det muligt i højere grad at koble karrierevejledning med elevernes kompetenceudvikling og læring, sådan som flere interviewpersoner peger på.

Vores anbefalinger er derfor, at forsøgene tager afsæt i de lærings- og undervisningsrum, der findes i gymnasiet i dag. Forsøgene skal derfor tage afsæt i det felt af modellen (beskrevet i afsnit 3), der handler om at arbejde med karrierekompetencer som en del af curriculum og undervisningen. Samtidig er det vigtigt også at inddrage metoder fra de andre dele af modellen, sådan at forsøgene også giver mulighed for at arbejde med karrierekompetencer gennem refleksion og gennem afprøvning.

Kortlægningen peger her på især tre områder, hvor der tegner sig nogle potentialer i forhold til at arbejde med karrierekompetencer i forbindelse med undervisningen. Fælles for de tre områder er, at forsøgsarbejdet tænkes forankret i undervisningen, men at forsøgene gennemføres af faglærere og studievalgs- og/eller gymnasievejledere i fællesskab og involverer begge grupperes kompetencer og metoder. Nedenfor beskrives de tre forsøgsområder i overordnede træk. Tanken er, at de overordnede beskrivelser kan danne afsæt for design af konkrete forsøg på de involverede gymnasier.

1. Studieretninger – med inddragelse af mikropraktik på virksomheder eller studier.

Fokus for forsøgene er her, at give eleverne fra en studieretning/profilområde mulighed for mikropraktik i relation til de videregående uddannelser og erhverv, som den pågældende retning retter sig mod³¹. Fordelen ved forsøg på dette område er, at eleverne her har valgt sig ind på en særlig toning, og at det derfor vil gøre det lettere at koble den faglige toning med en afprøvning af konkrete uddannelses- og karrieremuligheder. Mikropraktikken synes her at være en meget konkret måde at få en egen og kropslig erfaring med en branche eller et studie. For at sikre elevernes læringsudbytte i forbindelse med mikropraktikken er det vigtigt, at der arbejdes med elevernes forståelse af egne kompetencer både før og efter praktikken, fx gennem personlig eller gruppevis kompetenceafklaring. Studievalgs- og/eller gymnasievejledere kan med fordel stå for denne del af forsøget.

2. Tværfaglige forløb med fokus på karriere- og arbejdsmarkedsteori – med inddragelse af kompetencescreening og personlig læringsplan³².

Fokus for forsøgene er her at koble teoretisk og tværfaglig undervisning omkring karriere- og arbejdsmarkedsforhold med eleverne personlige fremtidsovervejelser og planer. Fordelen ved forsøg på dette område er, at der allerede er flere muligheder for sådanne tværfaglige forløb i gymnasiet, fx AT/SO-forløbene, hvor der eksplicit er mulighed for at kvalificere elevernes uddannelsesvalg. Indholdsmæssigt kan forløbet tage afsæt i at introducere eleverne for karriere teori og arbejdsmarkedsforhold, fx gennem en inddragelse af samfundsfag, psykologi, dansk mv. For at sikre at forløbet kobles til elevernes personlige refleksioner og planer, bør forløbet kobles med inddragelse af forskellige vejledningsmetoder som fx sociokognitive metoder, hvor eleverne sammen med en vejleder arbejder med at opsætte mål og udvikle planer for hvordan de vil arbejde videre med deres kompetenceudvikling i gymnasiet. Planerne kan tages op på et senere tidspunkt, sådan at der sikres en progression.

3. Temaforløb fx i dansk med inddragelse af narrativ vejledning, evt. med udveksling af dokumenter med andre klasser.

Endelig er der et utal af muligheder for at inddrage karriere som et tema i den faglige undervisning. Navnlige synes der at være et oplagt potentiale i at inddrage narrativ vejledning i forbindelse med undervisning i sprogfag som dansk eller engelsk. Eleverne kan her arbejde med et fagligt forløb om, hvad karriere er og hvordan det er blevet bekræftet af andre. Samtidig kan de gennem narrativ vejledning i grupper arbejde med at producere fortællinger om deres egne erfaringer og overvejelser. Fortællingerne kunne evt. udveksles med andre klasser/skoler og bruges som afsæt for fælles refleksion omkring karrierevalg og hvilke vilkår og temaer, det involverer. Dermed vil der kunne etableres en bredere horisont for elevernes refleksioner.

Opmærksomhedspunkter for forsøgene

Endelig er der i kortlægningen dukket en række opmærksomhedspunkter op, som det er vigtigt at have fokus på i forhold til at organisere og rammesætte forsøgene.

³¹ Dette område er kun relevant for uddannelser med studieretninger/profillinjer, hvilket vil sige alle gymnasiale uddannelser samt de HF-uddannelser, der har profillinjer.

³² Dette område er mest relevant for HTX og STX. Hhx SO-forløb er i forhold til bekendtgørelsen sammensat af faste fagkombinationer, der næppe muliggør det beskrevne fokus. HF-uddannelsens bekendtgørelse indeholder heller ikke en oplagt ramme for forløbet, dog kan der på eget initiativ oprettes flerfaglige projektperioder.

For det første er det vigtigt at sikre kompetenceudvikling til de lærere og vejledere, der indgår i forsøgene. Både i forhold til konkret metodekendskab, men også i form af kendskab til aktuel karriere teori og viden om unges valgprocesser, sådan at der etableres en bredere horisont for arbejdet. Denne viden vil endvidere aktivt kunne inddrages af lærerne i de konkrete undervisningsforløb. Også her kan det være vigtigt at se på erfaringerne fra innovationsundervisningen, hvor det netop er lykkedes at skabe et fælles sprog og gøre innovation til et fælles anliggende.

For det andet at give de deltagende gymnasier og Studievalg mulighed for at designe forsøgene i forhold til hvad der konkret giver mening og kan lade sig gøre i den specifikke institution. Forsøgssporene kan derfor med fordel tænkes som nogle overordnede rammer indenfor hvilke lærere, vejledere og rektorer får en lokal frihed til at designe de konkrete forsøg. Det kan her være relevant at se på erfaringerne fra "Det erhvervsrettede uddannelseslaboratorium", hvor man har startet med lokale pilotprojekter og tilpasset den enkelte institutionskontekst, som efterfølgende er blevet udvidet og spredt til andre.

Endelig er der et stort potentiale i også at inddrage eleverne i at designe forsøgene. Både for at få elevernes ideer og perspektiver på forsøgene. Men også fordi en inddragelse af eleverne kan være med til at sikre, at forsøgene bliver meningsfulde for eleverne. Forsøgenes succes afhænger i sidste ende af, om de gør en forskel for eleverne. Det kan en tidlig inddragelse af eleverne være med til at sikre.

Bilag A

Eksperter og ressourcepersoner interviewet i forbindelse med vidennotatet:

Anders Ladegaard, Centerchef på UU-Lillebælt

Anne Mette Klinge Meier, Specialkonsulent på Det Natur- og Biovidenskabelige Fakultet Københavns Universitet. Projektleder for delprojekt 1 i Viden i Udvikling

Carla Tønder Jessing. Tidligere leder på Videnscenter for Uddannelses- og Erhvervsvejledning ved VIA UC

Erik Kristensen, Lektor på Ørestad Gymnasium, Ørestad. Projektleder, Progression og Overgang

Hanne Schilling, Lektor på Læreruddannelsen Blaagaard/KDAS, UCC. Deltager i Progression og Overgang

Helene Valgreen. Ph.D., Århus Universitet. Formand for Danmarks Vejlederforening

Iben Lykkebo, Vejledningsfaglig konsulent i Studievalg København

Ivar Ørnby, Rektor KNord (STX og HHX)

Kristine Hecksher, Projektleder i Preventing Dropout. Videncenter for fastholdelse og frafald

Lene Poulsen, Lektor og faglig koordinator, Professionshøjskolen UCC

Martin Røvs Hansen, Centerleder på Studievalg Nordjylland

Michael Hald, Vejledningskoordinator, eksternt samarbejde og udvikling på TEC. Medudvikler af uddannelseseksperiment om vejledning i undervisningen (UddX).

Rie Thomsen, Lektor og leder af Forskningsprogrammet Livslang Læring, Århus Universitet

Signe Vestergaard Riis, Specialkonsulent i Uddannelsesservice på Københavns Universitet. Projektleder for Viden i Udvikling.

Steffen Bech, Vicerektor på Næstved Gymnasium og HF.

Thomas Svane Christensen, Vicerektor, Brønderslev Gymnasium og HF-kursus, Projektleder for Virk-SOM-Ung

Torben Theilgaard, Centerchef for Studievalg København